עין משפט
נר מצוה

סז
א ב טוי"ד סי' שפא ע"ש

סח
ג ד ה מיי' פ"ג משביתות עשור סמ"ג לאוין ס"ט עשין לב טוש"ע או"ח ס' תקנד סע"ו ופי' תרי"ג ס"א

סט
ו מיי' פ"ה מה' אבל ה"ו טוש"ע שם סי' תקנד סי"ז יו"ד סי' שפב ס"ד

עובדא וכו'. הכי גרים לה במ"ק לא כבר למדך רבך דר' אמי הוה לי' עובדא וכו': א"ל דילמא תרין עובדין אינון וכו'. על שאמר לו דר' אמי שאל לריש לקיש אמר לו כן והלא אנחנו מקובלין דלר' חייא בר בא הוה דשאל ר' אמי ואתון אמרין ליה דלריש לקיש הוה דשאל אפשר שני מעשים היו לר' אמי ושאל לזה וחזר ושאל לזה: ועוד מן הדא וכו'. גם זה מהתשובה שהשיבו לר' יוסי דרבנן אסרין: היידן אלין רבנן. וכן הוא במ"ק. איזו רבנן אם רבנן דהכא או רבנן דמדרום ועל שהקשה עליהם לקמיה שאל לו זה: רברבייא קומוי. הגדולים הם לפניו שהן רבנן דהכא והוא שאל להקטנים שהם זקני דרום בתמיה: אין תימר רבנן דהכא ניחא ואין תימר רבנן דדרומייא וכו'. וכן הוא במ"ק. כלומר ועוד קשיא דאי רבנן דהכא שפיר אלא אי אמרת זקני דרום הא אינון שריין כדתני בברייתא דלקמיה והשתא קאמרת דאינון אסרין: אחר המטה. אחר שנשאו המת במטה ונקבר נהגו להקל ברחיצה: ובדרום. נהגו כן ומרחיצין עצמן: מי שהוא מתיר את הרחיצה הזאת. באבילות שבעה טעמיה מפני שהוא עושה אותה כאכילה ושתיה דא"א בלא כך וכן הוא סובר ברחיצה למי שהורגל בה: הדא דתימר. הא דפליגי ברחיצה דאיכא דאסר ואיכא דשרי דוקא ברחיצה של תענוג הוא דפליגי: מותר.

תורה אור

עובדא ושאל לריש לקיש והורי ליה כר' נתן כל שבעה. א"ל דילמא תרין עובדין אינון אנן אמרין ליה על דר' חייא בר בא ואתון אמרין ליה על דריש לקיש. ועוד מן הדא ר' חמא אבוי דר' אושעיא הוה ליה עובדא שאל לרבנן ואסרון. ר' יוסי בעי איילן רבנן. רבנן דהכא או רבנן דרומיא. אין תימר רבנן דהכא ניחא אין תימר רבנן דרומיא רברבייא קומוי והוא שאל לזעירייא. אין תימר רבנן דרומייא אינון שריין ואינון אסרין. דתני [א] מקום שנהגו להרחיץ אחר המיטה מרחיצין ובדרום מרחיצין. *א"ר יוסי בי ר' אבון מי שהוא מתיר את הרחיצה הזאת עושה אותה כאכילה ושתייה. הדא דתימר *ברחיצה של תענוג [ב] אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתון שיילון לר' יסא מהו דיסחי אמר לון דלא יסחי מיית הוא. אין בעי [ג] אפילו בתשעה באב. אין בעי [ד] אפילו ביום הכפורים. רבי יוסי ברבי חנינא ראו אותו טובל אם לקירויו לא ידעין אם להקר גופו שאין רחיצת צונין רחיצה לא ידעין. *הורי ר' בא כהין תניא; הורי ר' אחא בבא מן הדרך והיו רגליו קיהות עליו [ה] שמותר להרחיצן במים. תני [ו] אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל. לכשיבואו אל העיר יחלוצו. וכן בתשעה באב וכן בתענית ציבור. תני במקום שנהגו לשאול אבילים בשבת שואלין ובדרום שואלין. ר' הושעיא רובא אזל לחד אתר וחזא אביליא בשובתא ושאיל בון אמר לון אני איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו. ר' יוסי בי ר' חלפתא משבח בדר' מאיר קומי ציפוראי אדם גדול אדם קדוש אדם צנוע. חד זמן חמא אבילייא בשובתא ושאל בון. א"ל אהן דאת מתני שבחיה אמר לון מה עיסקיה. א"ל חמא אבילייא בשובתא ושאל בון. אמר לון בעי אתון מידע מהו חיליה בא להודיעכם שאין אבל בשבת. הדא דכתיב °ברכת ה' היא תעשיר זו ברכת שבת. ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות. כמה דתימא °נעצב המלך על בנו:

הלכה ח מתני' *וכשמת טבי עבדו קיבל עליו תנחומין אמרו לו לא לימדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים. אמר להם אין טבי עבדי כשאר העבדים כשר היה:

לדברי הכל: מהו דיסחי. משום רפואה: דלא יסחי מיית הוא. אם לא ירחוץ ימות וא"כ אין בעי אפי' בט"ב וכו'. ובמ"ק גרים אין כיני אפי' וכו' והיינו הך דכל שהוא משום רפואה מותר אפי' בט"ב וביה"כ: ראו אותו טובל. בימי אבלו: אם לקרויו לא ידעין וכו'. ולא ידענו אם בשביל קרי טבל או אם להקר גופו משום דס"ל שאין רחיצת צונן רחיצה דלא אמרו אלא בחמין: לא ידעין. ונשאר בספק: קיהות עליו. מטונפות ומאוסות עליו: וכן בתענית ציבור. שגוזרין על הגשמים כדתנן בפ"ק דתענית שבשלש שניות אסורין בנעילת הסנדל ובמהלכין בדרך התירו: לשאול. בשלום אבלים בשבת: אהן דאת מתני שבחיה. זהו אדם גדול שאתה מספר בשבחיה והלא הוא שואל בשלום אבילים בשבת: בעיא אתון מידע. אדרבה אם אתם רוצים לידע מרב חכמתו הוא בא להודיעכם בזה שאין אבילות בשבת: כמה דתימר נעצב המלך. מתאבל היה ולמדנו דהאי לא יוסיף עצב לומר שאין אבילות בשבת:

הלכה ח מתני' שאין מקבלין תנחומין על העבדים. כמו על שאר קרוביו שמצטער על מיתתן אלא אומרים לו המקום ימלא לך חסרונך כדרך שאומרים על בהמתו שמתה:

הא

מסורת הש"ס

ע' תוס' ברכות טז: ד"ה אסטנים.

ירושלמי תענית פ"ג ה"ו

משלי י

שמואל ב יט

ברכות טז:

מראה הפנים

ולפי פי' הזה מתפרש יותר בפשט: אלא דנראה דהבעיא לענין שבת היא והכי בעיות דלקמן דקאמר בהדיא בשבת:

הורי ר' בא כאהן תנייא. בפ' בתרא דיומא נמי גרסינן לה ולעיל מיניה קאמר היה הולך אצל רבו אצל אביו ועבר כיס לו בנהר ואינו חושש ניטנפו רגליו מטבילן במים ואינו חושש הורי ר' בא כאהן תנייא וא"כ אהאי תנא דברייתא קאי ומשמע דמטבילן במים המין קאמר דאלו בצונן בלאו הכי פניו ידיו ורגליו מותר דלא אסרו בצונן אלא רחיצה כל גופו. והיא דמקום שנהגו לשאול אבילים בשבת וכו' מביא הרא"ש ז"ל בפ' ואלו מגלחין והטור י"ד סי' שפ"ה ותוספתא היא בפ"ד דפסחים:

פירוש מבעל ספר חרדים

וכו'. פי' ר' אבא חבירו של רבי יוסי היה והכך כיוד הטיבו וכי לא למדתנו רבינו שר' אמי וכו' אבל האמת שמאחרין שמעתא דר' אמי: א"ל. ר' יוסי לר' אבא וודאי ראוי לי להחמיר אעפ"י שחכמים חולקין על ר' נתן חדא דשמא הכל אמת מה ששמעת שר' אמי שאל לריש לקיש ומה ששמענו אנחנו שר' אמי שאל לר' חייא בר אבא וכיון ששני מעשים היו שהורו שני גדולים יש להחמיר ומעיקרא שלא הייתי יודע אלא מעשה א' לא הייתי מחזיק הדבר להחמירו. ועוד מן הדא תלמודא קאמר לה ולא ר' יוסי דאי ידע זה מה שאל אלא תלמודא קאמר ועוד נתחזק רבי יוסי להחמיר ששמע אח"כ מאחרים הדא הא דר' חמא וכו': ר' יוסי בעי אי אילין רבנן. שמע אומרים שר' חמא הנזכר שאל לחכמי מקומו. וי"א דלא שאל אלא לחכמי הדרום ורצה להכרית האמת כדי לומר

בעל

הדבר בשם אומרם: רבנן דהכא. בני הירושלמי היו דרים בטבריא וצפורי וגליל העליון והתחתון ולנגד דרום שלהם של ארץ ישראל קרוי דרום והיה שם נמי חכמים גדולים וכדאמר פ"ב דזבחים זקני הדרום אומרים וכו' בתמיה: אין תימר. כלומר יש לי להכריע דרבנן דהכא שאל: רברביא במדינתו. שהם היו חכמים יותר גדולים מזקני הדרום והוא מניח מלשאול הגדולים ושואל לקטנים מהם: להרחיץ. לרחוץ רחיצה של הנהיג: אחר המיטה. אחר שנקבר המת לאפוקי קודם כיון דאסור לאכול בשר ולשתות יין כ"ש רחיצה: ובדרום מרחיצין. ומסתמא היו ע"פ רבנן דידהו עבדי. וא"כ אם הם הורו לאיסור לר' חמא קשיא דידהו אדידהו ולא תיקשי דילמא ידעו דבמקום ר' חמא נהגו שלא להרחיץ ולהכי אסרו דהא א"כ מה שאל ר' חמא הא תנן בפסחים מקום שנהגו לעשות וכו' ואל ישנה אדם מפני המחלוקת אלא ודאי יש רוחצין ויש שאינן רוחצין ושאל הדין. אי נמי יש לפרש אינון שריין וכו' כלומר הם סדרה שלישית דאוסרין ומתירין כלומר דתולין הדבר במנהג וכששאל ר' חמא היה להם לומר דמנהגא תליא ולא לאסור סתם: הרחיצה הזאת. אעפ"י שהיא לתענוג כדלקמיה ע"ד מ"ש הבבלי פ"ק דתעניות אבל מותר לרחוץ כל גופו בצונן כל שבעה: כאכילה ושתייה. דהורה לאבל ולא אסרו מידי דהוה אאכילה ופירש"י דתענוג הוא בצונן כגון בשר ויין. כך נראה לפרש לדעת כל הפיסקים שלא חלקו בין רחיצה הראשונה לשל אחר שבעה אך הרמב"ן הביא ירושלמי זה מקום שנהגו וכו' בספר תורת האדם וכתב עליו יראה מכאן שהיו נוהגים במקצת מקומות שהקרובין המברין את האבל היו מרחיצין אותו קודם הבראה לפי שעשו אותה כאכילה ושתיה שצריכה להם הרבה מפני שצריכין להעביר מהם הזוהמא והיו מתירין זו הרחיצה הראשונה ואח"כ היו נוהגין איסור ברחיצה כל שבעה הילכך אי איכא דוכתא דנהיגו ברחיצה זו אין ממחין בידם עכ"ל. והביאו הטור סי' ש"פ מפרש הרב אחר המיטה לאפוקי שאר כל שבעה והרחיצה הזאת ר"ל הראשונה וכו' אינון אסרין כלומר בשלמא אי רבנן דהכא ניחא דאסרו סתם דאין חילוק לדעתם בין הראשונה לאח"כ אבל אי זקני דרום הם היך כששאל רב חמא אי בריית רחיצה אי אסירא אסרו סתם היה להם להורות הראשונה שריא ושאר כל שבעה אסירי והיינו אינון שריין הראשונה ואינון אסרין מהראשונה ואילך ולא היה להם לאסור סתם. ולאפשר דהרמב"ן מפרש כולה שמעתין ברחיצה הראשונה לבדה והכי פי' מאן תנא אבל אסור ברחיצה כל שבעה כלומר אפי' רחיצה הראשונה דהיה להם ברייתא מחלוקת ר' נתן ורבנן ברחיצה הראשונה ומדתנן במתני' שאבל אסור לרחוץ ולא חלק משמע אפי' הראשונה אבל כל שאר שבעה אין מתיר שום הנה כלל וזקני דרום הלו הדבר במנהג ואינון שריין וכו' לרמב"ן כפי' אחרון שפירשתי לעיל כלומר דתולין במנהג ואע"ג דבבבלי לא מצינו חילוק רחיצה ס"ל לרב דכיון דאמרו הלכה כדברי המיקל באבל הלכה כמאן דשרי מיהו כיון דנהוג עלמא איסור אין לשנות אבל היכא דנהוג היתר אין מוחין בידם דבדין עושין: הא דתימא וכו'. המפרשים ז"ל הביאו לשון זה ולמדו מדבריהם דפי' שמשנה בא הירושלמי להשמיענו דלא תימא הא דאמר רבן גמליאל אסטניס אני משום סכנה דמסתכן הוא אם לא ירחוץ. אלא אפי' משום צער דערבוביתא דרישא וכיוצא בה שרי והכי קאמר אסטניס אני ומצטער הרבה אם לא ארחוץ וכן בא להשמיענו דלא תימא דרבנן פליגי ארבן גמליאל דשנו סתם דאבל אסיר לרחוץ ולא פליג בין אסטנים ללא אסטנים דליתא אלא סמכו על המבין: הכי גרסינן בסוף מועד קטן בירושלמי אמר לון ואין לא סחי מיית הוא אין כיני אפילו בתשעה באב אין כיני אפילו ביום הכפורים ופי' מיית מלשון צער כמו ואם אין מתה אנכי. וכן אדם מדבר בלשון לע"ז על הצער לשון מיתה וכך השיב להם מדבריהם נראה דאם לא ירחוץ מצטער הוא א"כ אין כאן מקום שאלה דאפי' בתשעה באב ואפילו ביום הכפורים לא נאסרה רחיצה אלא של תענוג. והכי נמי איתא בבבלי. וזו גירסת הרשב"א וכך גרים אמר לון יסחי כמה אנן קיימין אם בשיש בו סכנה אפי' בתשעה באב אפי' ביום הכפורים אלא באין בו סכנה וכן גרם הגהות מיימונית אם יש סכנה אם לא ירחוץ וכי מה שאלו וכי כולי עלמא לא ידעי דאפי' וכו' דהכי אין דבר עומד בפני פקוח נפש. אלא באין בו סכנה הוא ולכן נסתפקו. והשיב דשרו והדין כן הוא בתשעה באב וביום הכפורים: רבי חנינא וכו'. ראו התלמידים לרבי חנינא טובל בימי אבלו ולא נודע אי משום קרי טבל אי משום מצוה אבל. להקר הוי תענוג ואסור דרחיצה לאבל אפילו בצונן נאסרה דומיא דתשעה באב או דילמא להקר טבל דלא נאסר באבל אלא רחיצה בחמין ומסקנת הבבלי בפ"ק דתעניות דכל גופו אסור וספיקא דרבנן לקולא ואסור לרחוץ מקצת גופו בחמין אבל רוחץ פניו ידיו ורגליו: הורי רבי בא כהין תניא. אין זה מקומו אלא נפרק בתרא דיומא וכפ"ק דתעניות וקאי אהא דברייתא דהיה הולך ביום הכפורים אצל רבו עובר בנהר עד צוארו נטנפו רגליו מטבילן במים ואמר רבי בא הורה הלכה למעשה כברייתא זו: רגליו קיהות עליו. כואבות ופליג אבבלי פ"ק דתעניות דפניו ידיו ורגליו שרי להרחיצן אפילו בחמין ואפילו בלא צער: מתני'. שאין מקבלין תנחומין וכו'. לשון רשב"א וא"ת ולא יהא אלא כן חורין מי מקבלין תנחומין על הרחוקים. כבר פירשו בירושלמי שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו היה עליו כבנו עד כאן לשונו:

בני

שנויי נוסחאות (פונ"א) בעי נד"י בעיא.

חרושי רד"א

א"ל דילמא תרין עובדין כו'. נ"ב פי' אף דכבר אולפן רבי אפ"ה כשאירע אבלות לר"י הוצרך לשאול, דהא ר' אמי נמי ע"כ תרי עובדי היו וא"כ כיון שכבר שאל לר"ח בר אבא למה שאל תו בעיבדא שניה כיון שכבר ידע הדין אלא מוכח דהדין נותן בכל הני צריך לשאול, וקאמר ועוד מן הדא וכו' סיומא דמילתא היא דע"כ תרי עובדא היו לר' אמי דאלת"ה אלא שיש מחלוקת למי שאל ר' אמי אי מר' חייא בר אבא אי מר"ל רברביא קומי ושאול לזעירייא. דהא ר"ל מאן דאישתעי בהדי' יהבו ליה עיסקא בלא סהדי. כדאיתא בבבלי יומא דף ם:

עמודי ירושלים

הדא דתימר ברחיצה של תענוג כו' כהדא דשמואל כו' דלא יסחי מיית כו' עי' מה שפי' הרא"ש ולפי פירושו הוי ראי' לסתור דמתחלה כתב דרחיצה שאינו של תענוג מותר ובהעובדא סיים דאם מיית כו' וא"כ אין ראי' כלל ובא"ז ה' אבילות (סי' תל"ס) הביא הירושלמי הנ"ל ונשמט שם תיבת כהדא וכ"ה לפנינו בירושלמי מ"ק (פ"ג ס"ה) ולפ"ז א"ש קצת. אולם בחי' הרשב"א הביא הנוסחא כאשר הוא לפנינו וצ"ל דמיית לאו דוקא והוא דוחק. אולם בתוס' ר' יהודה לברכות (ט"ז ב') וכ"ה ברא"ש פ"ב דברכות איתא הנוסחא על נכון וז"ל אבל אסור ברחיצה כל שבעה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר בא עלו ליה חטטין בראשו אתו שאלון לר' יוסי מהו דיסחא אמר לי' יסחא מה אנן קיימין אי בדבר שיש בו סכנה אפי' בט"ב ואפי' ביה"כ אלא באין בו סכנה (והכל הוא מלשון הירושלמי ולא כמעדני מלך בספ"ב דברכות ע"ש) ולפ"ז א"ש הכל. ועי' נשמת אדם (כלל קמ"ס ס"ב) שהביא מהירושלמי הזה ראי' לאסור מדאמר אי לא יסחי מיית משמע דבלא זה אסור אולם לפי הנוסחא הנ"ל אין כאן ראי' כלל:

טוב ירושלים

בזמנו בא, אך י"ל דס"ל דבבתולה נ"א זה כיון דנבעלה והסיר בתולים או נ"ש חזקה זו. אבל קמייתא ק"ש ועי' נ"כ ירושלמי נדה ובגליון הש"ס שם:

עושה אותה כאכילה ושתיה. עי' נדרים בבלי פ' סע"ב דרחיצה ה"ל עינוי נפש [וגם כבישה כן ואמרתי דר' יוסי שם אזיל לשיטתו בב"ק ק"ב א' עש"ה].

ריב"ח ראו אותו טובל אם לקירויו כו'. עי' בבלי תענית י"ג ב', באבל אם מותר בצונן ודע דבע"כ ס"ל לתלמודין דלא כריב"ל ביומא פ"ח ס"א דאמר שם אין קרי אלא מתשה"מ ובכ"ז א"ש טבילה לקריו ועי' לקמן פ"ג ס"ד, דאל"כ ה"ל לפשוט מזה דלהקר דהא לא שימש באבלותו וי"ל: